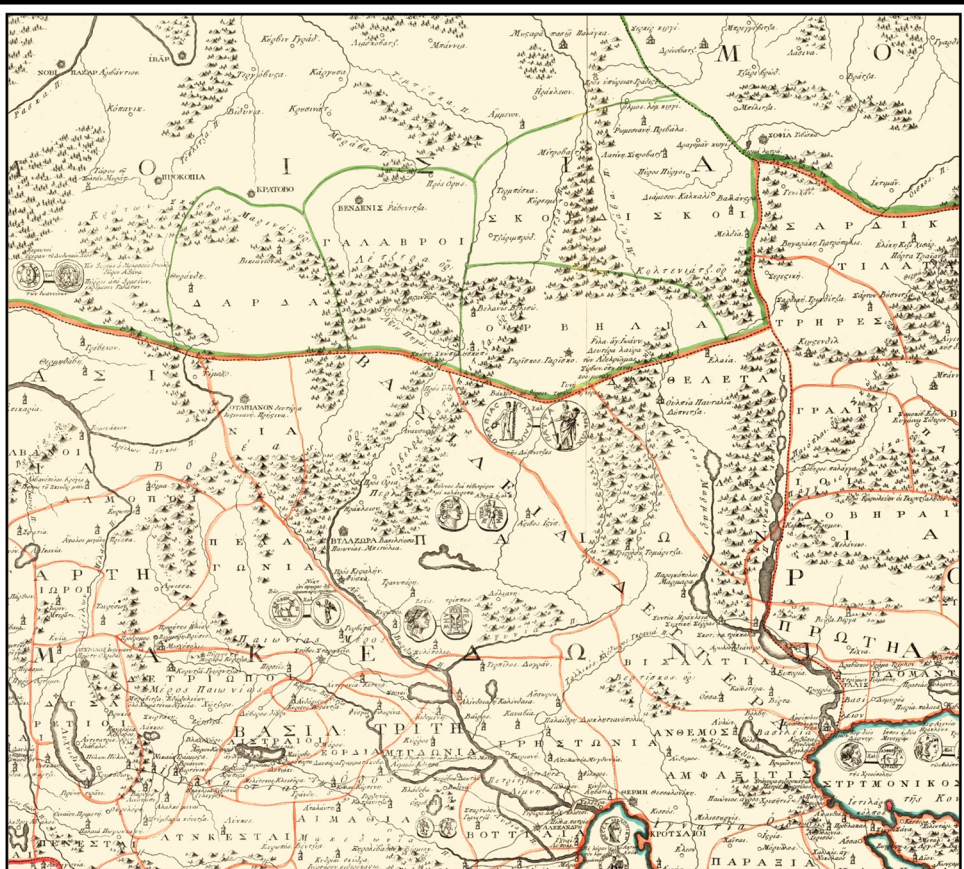

ΝΙΚΟΣ ΚΟΤΖΙΑΣ

Η ΛΟΓΙΚΗ ΤΗΣ ΛΥΣΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ
ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΑΛΗΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ
ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ

GUTENBERG

Νίκος Κοτζιάς

Η ΛΟΓΙΚΗ ΤΗΣ ΛΥΣΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ
ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ
ΑΛΗΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ
ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ

ΔΙΕΘΝΗ – 2

GUTENBERG 2020

Το αφιερώνω στον φίλο και σύντροφο,
που τόσο μας λείπει, Θάνο Μικρούτσικο,
που ως παρακαταθήκη,
μετά το πρώτο μεγάλο χειρουργείο του,
μου χάρισε ένα βιβλίο του με ένα CD
με δική του μουσική και ένα σύντομο σημείωμα:

«Αγαπημένε μου Νίκο
για να ακούς μουσική μου όταν γράφεις
το επόμενο βιβλίο σου

Δικός σου
Θάνος Μικρούτσικος»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Αντί εισαγωγής</i>	19
---------------------------------	----

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΛΥΣΗΣ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ: ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΚΑΙ Η ΛΟΓΙΚΗ ΤΗΣ ΛΥΣΗΣ	23
1.1. Η δυνατότητα λύσης προβλημάτων.	23
1.2. Η Λογική της Λύσης - Μια πρώτη εισαγωγή.	26
1.3. Τα Μέρη του βιβλίου	31
2. ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΕΠΙΔΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	35
2.1. Εσωτερική και εξωτερική πράξη: θεωρία και επιστημονική γνώση	35
2.2. Τέσσερις πηγές γνώσης για τις διεθνείς σχέσεις και το Μακεδονικό	37
2.3. «Η Λογική της Λύσης» και η έννοια της Λογικής	41
2.4. Η Λογική της Λύσης και η Κουλτούρα του Ορθού Συμβιβασμού	47
2.5. Η τυπολογία της εξωτερικής πολιτικής και η Λογική της Λύσης	58
2.6. Παράγοντες επίδρασης και η αυτονομία θεσμών και παικτών	69

3. Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ	74
3.1. Όροι και αλλαγές: τα κενά	74
3.2. Η πρόσφατη ιστορία της γεωπολιτικής στα Βαλκάνια	86
3.3. Η προοπτική της Συμφωνίας και η γεωπολιτική στα Δυτικά Βαλκάνια	92
3.4. Ο γεωπολιτικός περίγυρος	103
3.5. Θετικά και αρνητικά γεωπολιτικά σχέδια	116
3.6. Οι πόλεμοι διαδοχής και η θετική εξαίρεση	120
3.7. Η μοναδικότητα του Ονοματολογικού και η διεθνής πείρα	123
4. ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ: ΕΘΝΟΓΕΝΕΣΗ, ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟ, ΑΛΥΤΡΩΤΙΣΜΟΣ	132
4.1. Εισαγωγικά	132
4.2. Τα τέσσερα ιστορικά προβλήματα και η ταξινόμησή τους	137
4.3. Οι περίοδοι της ιστορίας του Μακεδονικού Ζητήματος	149
4.4. Η εθνογένεση του σλαβομακεδονισμού	153
4.5. Το Μακεδονικό και η πολιτική της Κομμουνιστικής Διεθνούς	167
4.6. Οι εξελίξεις οδηγούν σε αντιπαράθεση με την Ελλάδα - Ο Τίτο και ο γιουγκοσλαβικός μεγαλοϊδεατισμός	178

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ-ΛΟΓΙΚΑ ΚΛΕΙΔΙΑ ΜΙΑΣ ΛΥΣΗΣ

1. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ, ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	195
1.1. Εισαγωγή	195
1.2. Διακρατικοί πολιτισμικοί πόλεμοι	197
1.2.1. Περί Ιστορικότητας του Έθνους	198
1.2.2. Διακρατικοί πολιτισμικοί πόλεμοι και ταυτότητες	200
1.3. Αναγνώριση και εθνική ταυτότητα	206
1.4. Εγώ, ο Άλλος, ο Ίδιος: ταυτότητα προσώπων και κρατών	209
1.5. Τι είναι ταυτότητα - Τα στοιχεία που την προσδιορίζουν	218
1.6. Κρατική ταυτότητα	221
1.7. Ολική, μοναδική, πολύπλευρη και πολυεπίπεδη ταυτότητα	223
1.7.1. Μοναδικότητα ταυτότητας	223
1.7.2. Ταυτότητα και διαφορετικότητα	225

1.7.3. «Ολική» και κατακερματισμένη ταυτότητα	226
1.7.4. Οι περιφερειακές και οι τοπικές κοινότητες: οι ταυτότητες	232
1.7.5. Περί γενεαλογίας και μέλλοντος: η δημιουργία της ταυτότητας	234
1.8. Ταυτότητα και εξωτερική πολιτική	237
1.8.1. Εθνικό κράτος και «οι τύχες του»	237
1.8.2. Η αλλαγή ταυτότητας	243
1.9. Η ταυτότητα αναδιαμορφώνεται	246
1.9.1. Νέες ταυτότητες	247
1.9.2. Εθνική ταυτότητα και εθνική κουλτούρα	248
1.9.3. Η Συμφωνία των Πρεσπών - Αλλαγές στην εθνική ταυτότητα	249
1.9.4. Εθνική Ταυτότητα Ελλάδα και Βόρεια Μακεδονία	250
2. ΠΕΡΙ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΥ	254
2.1. Εισαγωγή	254
2.2. Διαφοροποιημένες απαντήσεις	255
2.3. Γένεση και χαρακτηριστικά του Εθνικισμού	257
2.4. Προοδευτικός και αντιδραστικός Εθνικισμός και ο Πατριωτισμός	262
2.5. Πεθαίνει ή ισχυροποιείται ο Εθνικισμός;	266
2.6. Συνταγματικός Πατριωτισμός	271
2.7. Σύγχρονος Πατριωτισμός και αμυντικός (νεο)Εθνικισμός	273
2.8. Συμπερασματικά ως προς τους Σλαβομακεδόνες και το κράτος τους	279
2.9. Culture- and Civinaton: Πολιτισμικό και Πολιτικό Έθνος	280
2.10. Έθνος: προέλευση, διαφοροποίηση, μελλοντικές μορφοποιήσεις	285
2.10.1. Έθνος: παράδοση και δικαιώματα, βιολογία και φαντασία	290
2.10.2. Έθνος και γλώσσα: Το κριτήριο ή ένα κριτήριο;	296
2.10.3. Εθνικό κράτος και προοπτικές	298
2.10.4. Εθνικισμός και η σχέση Βόρειας Μακεδονίας και Ελλάδας μετά τη Συμφωνία των Πρεσπών	303
2.11. Συμπερασματικά	310

3. Ο ΑΛΥΤΡΩΤΙΣΜΟΣ	311
3.1. Ο ιδιόμορφος αλυτρωτισμός.	311
3.1.1. Τι είναι ο αλυτρωτισμός.	311
3.1.2. Ο σλαβομακεδονικός αλυτρωτισμός και η ελληνική ιστορία.	318
3.1.3. Οι ιδιαιτερότητες του σλαβομακεδονικού αλυτρωτισμού και η Ελλάδα.	321
3.2. Ο αλυτρωτισμός στην πράξη και η Συμφωνία	329
3.2.1. Αλυτρωτικοί παραλογισμοί και η «Λογική» τους	329
3.2.2. Ο ιδιωτικός αλυτρωτισμός της σλαβομακεδονικής διασποράς.	332
3.2.3. Η ελληνική εξω-ευρωπαϊκή διασπορά	338
4. ΤΟ ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟ	340
4.1. Η θέση του προβλήματος.	340
4.2. Αλλαγές ονομάτων: «Η ταυτότητα ονόματος».	344
4.3. Ονοματολογικό.	348
4.4. Τα θέματα που συνδέονται και συναποτελούν το «Ονοματολογικό»	350
4.5. Προτάσεις εκτός διαπραγμάτευσης.	354
4.6. Θέματα του Ονοματολογικού.	357
4.7. Θέματα που προκύπτουν από το Ονοματολογικό	364
4.8. Η λύση του Ονοματολογικού και η περίπτωση της Αλγερίας	368
4.9. Επίσκεψη στα Σκόπια: αλυτρωτισμός - όνομα και οι Αλβανοί.	370

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΕΙΔΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΗΘΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗΣ

1. Η ΛΟΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ: ΡΟΛΟΣ, ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΣΧΕΣΕΩΝ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ	377
1.1. Η Εμπιστοσύνη και ο ρόλος της	377
1.2. Η Εμπιστοσύνη στις διεθνείς σχέσεις.	381
1.3. Τι είναι Εμπιστοσύνη	385
1.3.1. Προτάσεις ορισμού και προσδιορισμού	385

1.3.2. Τύποι Εμπιστοσύνης	391
1.3.3. Ενσυναίσθηση, ελπίδα και φόβος.	392
1.3.4. Ενσυναίσθηση και Εμπιστοσύνη στη διαπραγμάτευση της Συμφωνίας των Πρεσπών	394
1.3.5. Διαπραγμάτευση και Εμπιστοσύνη	398
1.4. Η λειτουργία της Δυσπιστίας	407
1.5. Η κατάκτηση της Εμπιστοσύνης και η αλλαγή συμπεριφοράς	410
1.6. Ο ρόλος των συναισθημάτων: Φόβος και Οργή	412
1.7. Τα πρόσωπα, η «Δεσμευτική Εμπιστοσύνη» και η ανασφάλεια	416
1.8. Η «Λογική της Εμπιστοσύνης» και η θεωρία των συστημάτων	422
1.9. «Σίγουρη Εμπιστοσύνη» και Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης (MOE).	429
1.10. Εμπιστοσύνη της καθημερινότητας.	430
2. ΥΠΕΥΘΥΝΟΤΗΤΑ	437
2.1. Ελευθερία - ντετερμινισμός - βουλευσιαρχία	438
2.2. Τύποι ευθύνης και υπευθυνότητας	442
2.3. Τα χαρακτηριστικά ενός υπεύθυνου ατόμου	446
2.4. Ευθύνες - υπευθυνότητα, ειδικά ζητήματα στις διεθνείς σχέσεις	448
2.5. Η ευθύνη του κράτους και η διαπραγμάτευση	451
3. ΠΑΡΗΣΙΑ: Η ΑΛΗΘΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΡΙΣΚΟ ΤΟΥ ΑΔΥΝΑΤΟΥ	457
4. ΥΠΕΥΘΥΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΤΗΤΑ	461

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ

25 ΧΡΟΝΙΑ ΑΤΕΛΕΣΦΟΡΩΝ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΩΝ

1. ΟΙ ΑΙΦΝΙΔΙΑΣΜΕΝΟΙ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ 1991-2015	469
1.1. Ανικανότητα και ανωριμότητα	469
1.2. Από «εσωτερικό» σε διακρατικό πρόβλημα	479

1.3. Η περιοδολόγηση των διαπραγματεύσεων μέχρι το 2015 . . .	480
1.3.1. Ο απροετοίμαστος Κων. Μητσοτάκης και οι ακραίοι εσωκομματικοί αντίπαλοι.	487
1.3.1.1. Εσωκομματική πάλη και ανικανότητα εμποδίζουν τη λύση	487
1.3.1.2. Συμβούλιο Αρχηγών.	502
1.3.1.3. Διπλή ονομασία: ελληνική πρόταση από το 1992 . .	504
1.3.1.4. Η ΠΓΔΜ στον ΟΗΕ - Οι πρώτες προτάσεις από τον ΟΗΕ.	508
 2. ΕΠΙΠΟΛΑΙΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ: ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΙΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ «ΑΝΑΓΚΕΣ» (1993-1996) . . .	516
2.1. Επιπόλαιο εμπάργκο και άτακτη υποχώρηση.	520
2.2. Η πρόταση για τριπλή (!) ονομασία	524
2.3. Η μεταβατική ή «Ενδιάμεση Συμφωνία».	525
 3. ΤΟ ΑΠΟΚΟΡΥΦΩΜΑ ΤΗΣ ΜΥΣΤΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ - ΑΠΟΤΥΧΗΜΕΝΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ (1996-2004)	536
3.1. Αντί διπλωματίας, παίζουν την κολοκυθιά	537
3.2. Μυστικές διαπραγματεύσεις ή σκοτεινές μη διαπραγματεύσεις.	546
3.3. Η δεύτερη τετραετία Σημίτη: Η ολοκλήρωση της στροφής	551
 4. ΕΠΙΤΥΧΙΑ, ΥΠΟΧΩΡΗΣΗ ΚΑΙ ΜΥΘΟΣ: ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ 2004-2009.	554
4.1. Η πρώτη φάση: Υιοθέτηση της Σημιτικής γραμμής	554
4.2. Η θαρραλέα φάση και το Βουκουρέστι.	563
4.3. Τρίτη φάση: Με ρεαλισμό, αλλά χωρίς επάρκεια (2008-2009).	570
4.4. Νεοδημοκρατικές καταγγελίες σε βάρος δικών της επιλογών.	577
4.5. Απαύγασμα	581
 5. ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΣΕ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ (2010-2015).	582
5.1. Πρώτη φάση: Κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου· ίσως θέλει αλλά δεν μπορεί.	582

5.2. Κυβέρνηση Σαμαρά· στηρίζει σύνθετη ονομασία που εμπεριέχει το «Μακεδονία».....	584
6. ΜΟΕ (ΜΕΤΡΑ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ)	587

ΠΕΜΠΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΛΥΣΗΣ

1. ΟΙ ΚΑΜΠΕΣ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΛΥΣΗΣ.....	603
1.1. Διπλωματία και θεωρία διαπραγματεύσεων (εισαγωγικά). . .	604
1.1.1. Οριοθέτηση απέναντι στους άλλους	604
1.1.2. Τι είναι η διαπραγμάτευση	607
1.2. Πολιτικό κόστος και παρακρατική μεθόδευση	620
1.3. Οι φάσεις προς τη Λύση και τη Λογική της Λύσης	624
1.4. Προεργασία και ενημέρωση - Ψέματα για «μυστική διπλωματία».....	629
2. Η ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΗ ΣΥΣΣΩΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΛΥΣΗΣ	635
3. ΤΟ ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΠΓΔΜ - Η ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟΥ ΚΑΙ Ο ΑΥΤΑΡΧΙΣΜΟΣ.....	640
4. Η ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΛΥΣΗΣ - ΤΙ ΕΔΕΙΞΑΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΜΕΓΑΛΕΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ	651
4.1. Ως προς το Κυπριακό	651
4.2. Ως προς την Αλβανία	655
4.3. Ως προς την ΑΟΖ με την Ιταλία.....	658
4.4. Ως προς την ΑΟΖ με την Αίγυπτο	665
5. Η ΩΡΑ ΤΗΣ ΛΥΣΗΣ ΚΑΝΕΙ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗ ΤΗ ΛΟΓΙΚΗ ΤΗΣ ΛΥΣΗΣ	671
5.1. Οι συνθήκες.....	671
5.2. Καλοκαίρι 2017-Ιανουάριος 2018	673
5.3. Η κύρια αλλαγή στη διαπραγμάτευση	688

6. ΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ.	697
6.1. Θεωρίες και πρακτικές διαμεσολάβησης	697
6.2. Η θεωρία των παιγνίων και οι διαπραγματεύσεις	707
6.3. Ορισμένες αρχές και κανόνες διαπραγμάτευσης.	717
7. ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΛΥΣΗΣ: ΑΠΟ ΤΟ ΝΤΑΒΟΣ ΣΤΙΣ ΠΡΕΣΠΕΣ	723
7.1. Οι πρώτες προτάσεις του διαμεσολαβητή - Παράκαμψη του Νταβός;	723
7.2. Δύο κείμενα ή ένα;.	733
7.3. Η πρώτη διαπραγμάτευση στη Βιέννη (12-13.2.2018)	737
7.4. Η εμπιστοσύνη αυξάνει - Η Λύση κερδίζει έδαφος (Σκόπια 22-23.3.2018)	747
7.5. Κοινά συμφέροντα και το Άρθρο 7 της Συμφωνίας (Βιέννη 30.3.2018).	752
7.5.1. Σύνταγμα, γλώσσα, «αμετάφραστο»	752
7.5.2. Εθνικότητα και Ιθαγένεια	756
7.5.3. Χορογραφίες και τα πολλαπλά ονόματα (Αχρίδα 11-12.4.2018)	761
7.6. Οι συνθήκες ωριμάζουν για Συμφωνία (Βιέννη 25.4.2018) ...	768
7.7. Το erga omnes και η κατάληξή του - Ανόητες ακροβασίες	769
7.7.1. Γενική θεώρηση του θέματος	770
7.7.1.α. Άλλη μια φορά περί εγγράφων	770
7.7.1.β. Πάλι για το Σύνταγμα και τους Θεσμούς	774
7.7.1.γ. Επιπόλαιη αγνόηση των αποφάσεων του ΟΗΕ.	776
7.7.2. Εκ νέου χορογραφία για το NATO και το erga omnes. ...	780
7.7.2.α. Νεοδημοκρατικές ψευδολογίες για τις Πρέσπες και το NATO	781
7.7.2.β. Το ΚΚΕ, τα επιχειρήματα της ΝΔ, το NATO και η Συμφωνία των Πρεσπών	789
7.7.3. Και πάλι η διαπραγμάτευση.	792
7.7.4. Γλώσσα και Ιθαγένεια (Θεσσαλονίκη 3.5.2018).	796
7.7.5. Και πάλι Ιθαγένεια.	797
7.7.6. Γλώσσα: Αλήθειες και Υποκρισίες.	799
7.8. Ονομασίες ιστορικές και γεωγραφικές (Σούνιο 12.5.2018) ...	809
7.9. Νέα Υόρκη 23-25.5.2018/Βρυξέλλες 27-28.5.2018: Η Συμφωνία ολοκληρώνεται	817

7.9.1. Το κλείσιμο της Συμφωνίας στη Νέα Υόρκη ενώπιον του ΟΗΕ.	817
7.9.2. Η αντιπολίτευση στις Πρέσπες με «βουλγαρικά επιχειρήματα»	817
7.9.3. Σκέψεις για το όνομα.	820
7.9.4. Συμφωνία στις εναπομένουσες λεπτομέρειες	822
8. Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ.	828
8.1. Προς το τελικό κείμενο.	828
8.2. Ψεύδη, μυστικά και προκαταλήψεις της ΝΔ και του ΠΑΣΟΚ.	830
8.3. Η συζήτηση που προηγήθηκε της υπογραφής της Συμφωνίας	838
8.3.1. Δηλώσεις Παράδοσης.	838
8.3.2. Η συζήτηση στη Βουλή.	840
8.4. Δυσκολίες με τη Συμφωνία μετά το τέλος της διαπραγμάτευσης	846
8.5. Προκλήσεις που υπερβαίνουν τα εσκαμμένα.	849
9. ΤΟ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ	858
9.1. Αξιολογήσεις για τη Συμφωνία - Σοβαρές και μη	858
9.2. Το Προοίμιο της Συμφωνίας.	862
9.3. Το πρώτο μέρος: Ονοματολογικό, erga omnes, ανοικτά θέματα	865
9.4. Μη ανατρέψιμη Συμφωνία και τερματισμός του αλυτρωτισμού	870
9.5. Κοινότητα Ένωσης και Κοινότητα Ασφάλειας.	877
9.6. Οι δύο εμπορικές ονομασίες προϊόντων και οι λύσεις.	882
9.7. Απρόβλεπτα προβλήματα: όνομα, Συνταγματικές δεσμεύσεις	887
10. ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: ΜΕ ΤΗ ΦΙΛΙΑ ΠΡΟΩΘΕΙΤΑΙ Η ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ	893
11. Η ΕΙΚΟΝΑ ΜΕΤΑ, ΩΣ ΕΠΙΛΟΓΟΣ	901
11.1. Γενική αξιολόγηση και «κατάληξη της Συμφωνίας»	901
11.2. Πρέσπες: Ενεργητική εξωτερική πολιτική ή αδράνεια; ...	908
<i>Βιβλιογραφία</i>	917

ΑΝΤΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΒΙΒΑΙΟ γράφτηκε στο διάστημα Φεβρουάριος 2019-Οκτώβριος 2020 με καθημερινή πολύωρη εργασία, κατά μέσο όρο 16-17 ώρες, όταν δεν είχα άλλες ασχολίες. Γράφτηκε στην Αλόννησο, στην Αθήνα και πάλι στην Αλόννησο. Το βιβλίο βοηθήθηκε στο να γίνει καλύτερο από την καθηγήτρια του ΕΚΠΑ Ελισάβετ Κοτζιά καθώς και τους συναδέλφους ιστορικούς, διεθνολόγους και νομικούς από τα Πανεπιστήμια της Θεσσαλονίκης Ιάκωβο Μιχαηλίδη, Παρούλα Περράκη, Σπύρο Σφέτα και Νίκο Ζάικο. Τους ευχαριστώ όλους που με τιμήσαν με τη σκέψη τους. Μεγάλη βοήθεια πήρα από τρεις συζητήσεις που είχα με συναδέλφους καθηγητές και άλλους ειδικούς επιστήμονες στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης τόσο για τη Συμφωνία των Πρεσπών όσο και για τη δομή και το περιεχόμενο του βιβλίου. Ιδιαίτερα να ευχαριστήσω τη συνάδελφο και φίλη μου Καλύψω Νικολαΐδης με την οποία συνιδρύσαμε το 2001 το Κέντρο Νοτιοανατολικών Σπουδών στο Κολλέγιο St Antony's της Οξφόρδης, ένα από τα καλύτερα κέντρα στο είδος του παγκοσμίως, και η οποία οργάνωσε αυτές τις συναντήσεις. Να ευχαριστήσω ακόμα τους διπλωμάτες και διπλωμάτες/εμπειρογνώμονες, με τους οποίους συνταξιδέψαμε στη διαμόρφωση της πολιτικής λύσης του Ονοματολογικού, κύρια την Πρέσβη Τασία Αθανασίου, τον Πρέσβη Πέτρο Μαυροειδή, τον Πρεσβευτή Α' Θεόδωρο Πασσά, την Πρεσβευτή Β' Σοφία Γραμματά και τους εμπειρογνώμονες Γιώργο Μητράκο και Χριστόφορο Ψύλο.

Θέλω να ευχαριστήσω, ακόμα, τη Μάγδα Κλαυδιανού για τη γεμάτη φροντίδα διόρθωση του κειμένου του βιβλίου. Ιδιαίτερα ευγνώμων είμαι στον γητευτή των βιβλίων Γιάννη Μαμάη για τη φροντίδα της έκδοσης. Πάνω απ' όλους θέλω να ευχαριστήσω τον Γιώργο Δαρδανό, σύντροφο και φίλο από την εποχή του αντιδικτατορικού αγώνα, που «άντεξε» την έκδοση της δικής μου παρακαταθήκης ως προς το «Μακεδονικό».

Η πρώτη μου σκέψη ήταν να εκδώσω ένα μικρό βιβλίο με τις εμπειρίες μου από τη διαπραγματεύση για τη Συμφωνία των Πρεσπών. Τελικά, αποφάσισα να γράψω ένα μεγαλύτερο έργο, που να συνδέει τη θεωρία με την πράξη. Να εισάγει συστηματικά σοβαρές θεματικές από τις κοινωνικές επιστήμες στις διεθνείς και διακρατικές σχέσεις ώστε να συγκροτήσω ένα «βιβλίο παρακαταθήκη». Το μισό βιβλίο αφορά ιστορία και θεωρητικές κατασκευές με αναγωγή στην πρακτική εμπειρία και το άλλο μισό, τα δύο τελευταία μέρη, αφορά την πράξη της διαπραγματεύσης με εισαγωγή σε αυτήν θεωρητικών στοιχείων. Για κάθε λάθος, αδυναμία, παράλειψη του βιβλίου-παρακαταθήκη μιας περιόδου σκέψης και δράσης, την αποκλειστική ευθύνη φέρω ασφαλώς εγώ.

Το βιβλίο είναι αφιερωμένο σε έναν υπέροχο άνθρωπο, με στέρα θεωρητική κατάρτιση στη μουσική και τις κοινωνικές επιστήμες, αλλά και τα μαθηματικά, με τεράστιο έργο, που με καθοδηγούσε με τον ρυθμό του στην παραγωγή του παρόντος. Υπήρξα τυχερός στη ζωή μου που είχα φίλο τον Θάνο Μικρούτσικο. Φίλο τρυφερό, σταθερό και στήριγμα σε δύσκολες στιγμές. Ήταν αυτός που παρουσίασε και το προηγούμενο βιβλίο μου, *Ελλάδα Αποικία Χρέους*. Γενικά υπήρξα στη ζωή μου τυχερός που γνώρισα και υπήρξαμε φίλοι με μεγάλους καλλιτέχνες, όπως τον Γιάννη Ρίτσο, τον Μάνο Κατράκη, τον Τίμο Περλέγκα, τον Μάνο Λοΐζο, τον Μάριο Τόκα, τον Θοδωρή Αγγελόπουλο και τόσους άλλους. Μου πλούτισαν τη ζωή και σμιλεύσαν τις ευαισθησίες μου. Πάντα θα τους είμαι ευγνώμων. Μου λείπουν και λείπουν στη χώρα και στον λαό μας.

Εύχομαι στον αναγνώστη και την αναγνώστρια καλό ταξίδι μέσα στους δαίδαλους του παρόντος. Ελπίζω να βγουν κατά τι πλουσιότεροι και να μου συγχωρήσουν κάθε δική μου αδυναμία που αποτυπώνεται στις δυσκολίες του παρόντος βιβλίου.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ
ΠΛΑΙΣΙΟ ΛΥΣΗΣ

1.

Εισαγωγικά: Υποκειμενικά και η Λογική της Λύσης

1.1. Η δυνατότητα λύσης προβλημάτων

ΤΟ 1993 έπεσε στα χέρια μου το βιβλίο της Χάνα Άρεντ «Τι είναι η πολιτική». Πρόκειται για μια έκδοση που βασίστηκε σε χειρόγραφα της Άρεντ, τα οποία βρέθηκαν στη Νέα Υόρκη. Εκεί η σπουδαία πολιτικός φιλόσοφος ορίζει την Ελευθερία, αυτόν τον όρο που για τις κοινωνικές επιστήμες είναι «το όρος Έβερεστ» (Vieweg 2019: 234), ως το δικαίωμα στο «άρχειν» (Arendt 1993, αλλά με παρόμοιες σκέψεις, όχι με την ίδια σαφήνεια, στο Arendt 1960,¹ 1963). Το «άρχειν» το γράφει η ίδια στα ελληνικά. Εξηγεί δε, για να μην υπάρξουν παρενολήσεις, ότι δεν εννοεί, με το αρχαιοελληνικό απαρέμφατο που χρησιμοποιεί, «τον αρχηγό», ούτε θέλει να κάνει λόγο για την «εξάσκηση αρχηγίας». Εκείνο που την ενδιαφέρει είναι η άλλη ερμηνεία του απαρεμφάτου: «το δικαίωμα σε μία νέα αρχή». Το δικαίωμα να ξαναρχίζει κανείς τη ζωή του. Να αλλάζει τη ροή των πραγμάτων, να υπερβαίνει καταστάσεις, δομές και σχέσεις.

Κανείς άλλος ορισμός της Ελευθερίας δεν με συγκίνησε τόσο πολύ. Στο μάθημα «Τυπολογία των Πολιτικών Συστημάτων» που δίδασκα για χρόνια στο τρίτο εξάμηνο του ΔΕΣ στο ΠΑΠΕΙ, στο οποίο ήμουν και καθηγητής, πάντα η τελευταία μου διάλεξη αφορούσε τις πολιτικές και φιλοσοφικές συζητήσεις, καθώς και τους ορισμούς για

1. Εδώ (1960) η Άρεντ αναλύει τη μεγαλύτερη ελευθερία και νέα αρχή, «το θαύμα της γέννησης». Όλοι οι άνθρωποι για την Άρεντ είναι όμοιοι, αλλά, ταυτόχρονα, με έναν ξεχωριστό, τρόπο ο καθένας είναι ιδιαίτερος, διαφορετικός (βλ. και Gess 2001).

την Ελευθερία. Σε αυτή τη διάλεξη, στο τέλος ανέπτυσσα την έννοια του «άρχειν» στην Άρεντ. Σήμερα, συνεχίζω να νιώθω, με τον όρο, ακριβώς την ίδια συγκίνηση όπως όταν τον πρωτοδιάβασα στα χειρόγραφα της. Οι φοιτήτριες και φοιτητές μου εμπλούτισαν αυτό το «άρχειν» από την καθημερινή τους ζωή. Νέα αρχή που από μαθητές έγιναν φοιτητές. Νέα αρχή με το τέλος των σπουδών τους. Νέα αρχή σε φιλίες και δεσμούς. Νέα αρχή να βλέπουν τον κόσμο διαφορετικά. Η Ελευθερία πήρε πρόσωπο και λειτουργία, ήταν και είναι το δικαίωμα να υπερβούμε αυτό που δεν μας αρέσει πια, που μας καταπιέζει. Να δημιουργήσουμε το καινούργιο. *Η Ελευθερία ως δικαίωμα και δυνατότητα σε μια νέα αρχή.*

Οι φοιτήτριες και φοιτητές μου γέμισαν την έννοια της Ελευθερίας, όχι μόνο με την αίσθηση του καθήκοντος, που είναι το πρόσταγμα της διάγνωσης της νέας δυνατότητας, αλλά και ως ένα μήνυμα αισιοδοξίας. Ότι για όλα μπορεί κανείς να παλέψει και ότι αυτό αξίζει. Όλα μπορούν να αλλάξουν ή να εμπλουτιστούν. *Η Ελευθερία έγινε, με την ενέργεια της δικής τους νεότητας, μια χαρούμενη προσμονή, δυνατότητα, πράξη.*

Κατά κάποιο τρόπο, έτσι πιστεύω, ιστορικά, πολιτικά, φιλοσοφικά, η Συμφωνία των Πρεσπών είναι μια νέα αρχή στις σχέσεις δύο κρατών, δύο λαών, δύο πολιτισμών (με τη γενικότερη έννοια του όρου). Η Συμφωνία αυτή, παρά τη συκοφάντησή της, τις ύβρεις που εξαπολύθηκαν, δεν ήταν κατά τη γνώμη μου μόνο μια ιστορική Συμφωνία που άνοιγε μεγάλες προοπτικές συνεργασίας των δύο κρατών, ασφάλειας και σταθερότητας στην περιοχή. Αλλά ήταν και ένα μήνυμα αισιοδοξίας. Ελπίδας. Απελευθέρωσης. Αποδέσμευσης της Ελλάδας από προβλήματα που έπρεπε να είχαν λυθεί ήδη από «χθες». Ήταν μια πράξη ενδυνάμωσης και των δύο κρατών. Της διεθνούς θέσης και του ρόλου τους. Άνοιγε για τη Βόρεια Μακεδονία τον δρόμο προς τους διεθνείς και περιφερειακούς θεσμούς, στους οποίους ήλπιζε και διεκδικούσε να γίνει μέλος. Από την άλλη, η Ελλάδα έβγαζε ένα βάρος από πάνω της και μπορούσε να ασχοληθεί με τα πραγματικά προβλήματα.

Η Συμφωνία των Πρεσπών ήταν μια Συμφωνία αποτέλεσμα ελεύθερης και συνειδητής επιλογής. Συνδυασμού ελευθερίας και πολιτικής. Μια Συμφωνία που ενίσχυε το δικαίωμα στο «άρχειν» στο πλαίσιο του *vita activa* (Arendt 1960) που γεννιέται με τη δίκη του Σωκράτη και σημαίνει την ύπαρξη και ανάγκη διασφάλισης της αυτονομίας της

πολιτικής δράσης, του πολιτικού «Πράττειν».² Του Πράττειν όπως το εννοούσε και ο Σοφοκλής (1983: 30) που σοφά έγραψε «όποιος στα έργα άτρομος, τα λόγια δε φοβάται».

Από μαθητής ασχολούμουν με την πολιτική εν γένει και ειδικότερα με τα διεθνή προβλήματα. Το κύριο ερώτημα που με απασχολούσε από τότε, πριν από μισό αιώνα και παραπάνω, ήταν αν υπάρχουν δυνατές και υλοποιήσιμες λύσεις για τα διεθνή προβλήματα. Αν υπάρχει ένας μυστικός μίτος που οδηγεί στη λύση των διακρατικών διαφορών και των διεθνών προβλημάτων.

Όταν ήρθε η Χούντα των Αθηνών, το 1967, τέλειωνα την προτελευταία τάξη του Λυκείου και συμμετείχα στις παράνομες οργανώσεις της Αριστεράς. Γοητεύτηκα από τον Μαρξισμό-Λενινισμό. Θεωρούσα ότι αυτό ήταν το εργαλείο ανατροπής της Χούντας και κατά προέκταση της λύσης όλων των διεθνών προβλημάτων. Πίστευα ότι η απάντηση σε κάθε πρόβλημα βρισκόταν στον «επιστημονικό σοσιαλισμό». Ότι η ειρήνη, η ύφεση, η αλληλοκατανόηση των λαών θα έρθουν με τον σοσιαλισμό.

Τα επόμενα χρόνια έμαθα πολλά. Διάβασα ότι είχα δυνατότητα πρόσβασης στη διεθνή συζήτηση. Είχα την τύχη, ακόμα, να διαβάσω ό,τι ήταν προσβάσιμο εκείνη την εποχή από τα ιστορικά ντοκουμέντα της Αριστεράς. Αλλά και τα βασικά κλασικά βιβλία διεθνών σχέσεων και γεωστρατηγικής. Κάποια στιγμή οι αντιθέσεις θεωρίας και πρακτικής, αλλά και οι αντιφάσεις εντός της πρακτικής της θεωρίας, με οδήγησαν σε άλλους δρόμους.

Μέσα από τις αντιφάσεις μου, εμπλούτισα και διαφοροποίησα τις απόψεις μου. Παρέμεινε, όμως, η θετική απάντησή μου στο ερώτημα αν στον σημερινό κόσμο υπάρχει δυνατότητα λύσης προβλημάτων στις διεθνείς και διακρατικές σχέσεις. Αρκεί να το επιτρέπουν οι συνθήκες και να υπάρχει στους φορείς/υποκείμενα μια εν δυνάμει γνώση και θέληση για λύση. Να διαθέτουν επιμονή, υπομονή και νηφαλιότητα για την προώθησή της. Να υπάρχει, δηλαδή, η Λογική της Αύσης.

Όπως θα δείξω στο παρόν βιβλίο, οι κυβερνήσεις που προηγήθηκαν του 2015, κατά κανόνα, όχι πάντα, επί 25 χρόνια, εκείνο που είχαν στον νου τους ήταν να μη χαλάσουν τη βόλεψή τους στην εσωτερική

2. Για την έννοια του Πολιτικού στην Άρεντ, από διαφορετική σκοπιά, βλ. Αμάραντος 2019: 233-429, ιδιαίτερα 266 κ.ε. και 301 κ.ε.

πολιτική σκηνή και να μη χρεωθούν διεθνώς την όποια αποτυχία της διαπραγματεύσεως για το Ονοματολογικό («το παιχνίδι της επίρριψης ευθυνών», «Blame Game»). Δηλαδή είχαν εμποτιστεί από τη «Λογική της μη Λύσης», ότι «Εντάξει, αφού δεν υπάρχει λύση, τι φταίω εγώ;». Ή, για να το διατυπώσω διαφορετικά, ότι τάχα, και εξ ορισμού, η μη λύση είναι η καλύτερη λύση.

1.2. Η Λογική της Λύσης - Μια πρώτη εισαγωγή

Ωριμάζοντας ως προσωπικότητα, ανακάλυπτα τη Λογική της Λύσης, πόσο πολλά πράγματα εξαρτώνται από τις περιστάσεις, αλλά και από την προσωπική στάση ευθύνης του καθενός. Στις διεθνείς σχέσεις, ως προς διακρατικά προβλήματα, οι πιθανότητες να υπάρξει λύση αυξάνουν και από το αν κάποιος διαθέτει θάρρος, παρρησία, επιμονή και αν επιδιώκει να συσσωρεύσει τις απαιτούμενες γνώσεις και εμπειρίες. Αν, δηλαδή, είναι διατεθειμένος να αναλάβει την ευθύνη και να δώσει λύσεις. Να μην τον επηρεάζει αν τον δυσφημούν, αν του χρεώσουν κάθε αρνητικό γεγονός. Να είναι προσηλωμένος στη λύση. Προκειμένου να έρθει μια ορθή λύση, πρέπει να είναι σταθερός και συνεπής με τη χώρα του και τα (εθνικά) συμφέροντά της.³ Αλλά, αν επιθυμεί να κρατήσει η λύση μέσα στον χρόνο και να λειτουργήσει θετικά, πρέπει, ταυτόχρονα, να προσπαθεί να είναι δίκαιος ως προς την άλλη πλευρά. Να επιδιώκει λύση από την οποία δεν θα κερδίσει μόνο η χώρα του. Να μην έχει ως κύρια φροντίδα του το πώς θα χρεώσει στην άλλη πλευρά τη μη λύση. Να πιστεύει και να είναι επίμονος στη λύση που προωθεί, κάνοντας διορθώσεις και εμπλουτισμούς στα σχέδια και στην πρακτική του.

Η πραγματική και με προοπτικές λύση στα διεθνή προβλήματα δεν μπορεί να πάρει ποτέ τον χαρακτήρα πολεμικής («τελικής λύσης»). Διότι κάτι τέτοιο στην πραγματικότητα δεν είναι λύση, αλλά επένδυση σε μελλοντικά προβλήματα. Η λύση πρέπει να δίνει περιθώρια ύπαρξης και συμφωνίας και στην άλλη πλευρά. Ταυτόχρονα χρειάζεται να ξεκαθαρίζει κανείς μέσα του από την αρχή το πώς και σε ποια σημεία θα δώσει μάχη. Τι είναι το κύριο που διεκδικεί, αφού είναι

3. Δύο χρήσιμα σύντομα κείμενα για το τι είναι «το εθνικό συμφέρον» από δύο διαφορετικές σκοπιές είναι αυτά του Huntington (1997) και του Σβορώνου (2000).

αδύνατον να τα πάρει όλα. Να δει πού είναι ο άλλος, σε ποια σημεία και «γραμμή» είναι διατεθειμένος να κάνει έναν καλό συμβιβασμό, που θα αφήνει και στα δύο μέρη ένα περήφανο κεφάλι επί των όρων.

Δεν ταυτίζεται κάθε συμφωνία πάνω σε ένα πρόβλημα με τη λύση του. Υπάρχουν συμφωνίες που αναβάλλουν τη λύση ή και την «θάβουν» ακόμα. Υπάρχουν διαπραγματεύσεις, «ψευδείς διαπραγματεύσεις», που αποσκοπούν να δημιουργήσουν ένα άλλοθι για την αποτροπή οποιασδήποτε λύσης.

Οι περισσότερες δημοσιεύσεις για την προετοιμασία, πορεία και κατάληξη μιας διαπραγμάτευσης δεν γίνονται από τους συμμετέχοντες σε αυτήν. Δικαιολογημένα, αν μια διαπραγμάτευση δεν έχει καταλήξει. Διότι σε αυτή την περίπτωση η παράδοση της οπτικής γωνίας του «υλικού» της μιας πλευράς στη δημόσια σφαίρα μπορεί να λειτουργήσει και ως αφοπλισμός σε μελλοντικές διαπραγματεύσεις έναντι της άλλης. Αντίθετα, πάντα κατά τη γνώμη μου, είναι αδικαιολόγητη η μη δημοσιοποίηση μιας επιτυχημένης διαπραγμάτευσης. Ασφαλώς δεν έχουν όλοι οι πρωταγωνιστές μιας διαπραγμάτευσης τις ίδιες δυνατότητες και ευθύνες, αφού διαχωρίζονται σε εκείνους που «εκτελούν» (executers) μια πολιτική επιλογή διαπραγμάτευσης και σε εκείνους που «διαμορφώνουν» ή έστω «συμμετέχουν» στις αποφάσεις μιας διαπραγμάτευσης» (Winhan 1979: 112-3). Στη διαπραγμάτευση για τις «Πρέσπες» προσωπικά συμμετείχα και στα δύο επίπεδα (επιλογής/απόφασης και εκτέλεσης).⁴ Γι' αυτό, στο παρόν βιβλίο θα μιλήσω και για τα δύο.

Υποστηρίζω, με βάση τις εμπειρίες μου, ότι, για να πετύχει η Λογική της Λύσης, χρειάζεται να έχει ως θεμελιακό στοιχείο την εμπιστοσύνη όσο γίνεται και τη δυσπιστία όπου χρειάζεται. Να κατανοεί κανείς τους φόβους, τις ανησυχίες, τα όρια του άλλου. Να διαθέτει μια στρατηγική με την οποία προωθεί τα συμφέροντα της χώρας, αλλά αποκτά κέρδη και η άλλη πλευρά. Να προωθεί, δηλαδή, μια win-win σχέση (κέρδη και για τις δύο πλευρές) χωρίς φόβους και ανασφάλειες. Δεν μπορεί να είσαι ο ισχυρότερος και να φοβάσαι να κάνεις παραγωγικούς και δίκαιους συμβιβασμούς με τον άλλο.

4. Είναι υπερβολή η άποψη του Barnett (1971: 112) ότι μέχρι και τα 9/10 του χρόνου μιας διαπραγμάτευσης «γάνονται» σε εσωτερικές διαμάχες και «διαπραγματεύσεις» εντός της κάθε πλευράς.

Ανέλαβα στα τέλη του Ιανουαρίου 2015 Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας. Η χώρα βρισκόταν σε βαθιά κρίση. Αναξιόπιστη στον διεθνή και ευρωπαϊκό χώρο. Χωρίς ρόλο. Ένας, όπως λέμε στην Ελλάδα, αποδιοπομπαίος τράγος ισχυρών, και όχι μόνο, διεθνών θεσμών και κρατών. Έπρεπε να αποκατασταθεί το κύρος της χώρας. Να διασφαλίσει στρατηγικές σχέσεις με τους σημαντικούς διεθνείς παίκτες του 21ου αιώνα. Η Ελλάδα συνολικά καλούνταν να λειτουργήσει ως ένα ενεργητικό δημοκρατικό κράτος-μέλος στην ΕΕ. Με σταθερές στρατηγικές σχέσεις με τις δύο υπερδυνάμεις του 21ου αιώνα, τις ΗΠΑ και την Κίνα. Με αναβαθμισμένο τον ρόλο της στην περιοχή της Βαλκανικής και της Ανατολικής Μεσογείου. Για να το πετύχει αυτό, έπρεπε να ξεκινήσει μια προσπάθεια λύσης σημαντικών ανοικτών θεμάτων εξωτερικής πολιτικής. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτός ο αρχικός στόχος, έγινε ιεράρχηση και επιλογή ανάμεσα στα υπάρχοντα, αλλά και τα εν δυνάμει μελλοντικά προβλήματα.

Από τις πρώτες σκέψεις μου ήταν να λύσω τα προβλήματα που σχετίζονται με την ταυτότητα των ανθρώπων και κρατών και την ιστορία τους, που μας μετέτρεπαν σε «φυλακισμένους της ιστορίας», η οποία, αντίθετα, οφείλει να λειτουργεί ως σχολείο. Να λύσω εκείνα τα προβλήματα που εξαρτιούνταν περισσότερο από την Ελλάδα, η οποία ήταν η ισχυρότερη χώρα στην κάθε φορά σχέση, όπως είναι με την Αλβανία και τη Βόρεια Μακεδονία. Εκεί όπου ο ρόλος της Ελλάδας είναι ισχυρότερος από ό,τι είναι σε περιοχές όπου τα μεγέθη είναι διαφορετικά. Με τη λύση αυτών των προβλημάτων, όπως με την τότε ΠΓΔΜ, η Ελλάδα θα είχε πολλαπλά κέρδη, όπως εξάλλου θα είχε και η ΠΓΔΜ. Θα μπορούσε να συγκεντρώσει την προσοχή της στα πιο σημαντικά, τα γεωπολιτικά με την Τουρκία.⁵ Μπορούσε να αποκτήσει έναν σταθερό και καλό φίλο στα βόρεια της, τη Βόρεια Μακεδονία.⁶ Θα έπαυε να σπαταλά διπλωματικό κεφάλαιο σε μια υπόθεση χωρίς καλή προοπτική, και όχι μόνο. Το κύριο, μια προβλημα-

5. Μια πολύ σαφή και ορθή εκτίμηση έκανε ο Στ. Θεοδωράκης (Αυγή 30.5.18), όταν διαπίστωνε ότι «αυτοί που πολεμούν την οποιανδήποτε λύση» με την ΠΓΔΜ, «ουσιαστικά εξυπηρετούν τον ρόλο της Τουρκίας στα Βαλκάνια».

6. Ο Δ. Γουσέτης (2018) ορθά θεωρεί τη Συμφωνία των Πρεσπών ως «ωφέλιμη για το εθνικό συμφέρον», καθότι «η Ελλάδα κέρδισε μια φιλική χώρα στη θέση μιας αντίπαλης, την ώρα που τόσο τη χρειάζεται ενόψει της επιθετικότητας του “σουλτάνου” Ερντογάν».

τική σχέση θα γινόταν δημιουργική. *Η Ελλάδα θα αποδείκνυε ότι δεν είναι το πρόβλημα αλλά η λύση των προβλημάτων.* Κάτι ανάλογο προσπαθήσαμε ως Ελλάδα να γίνει και στη διαπραγμάτευση για το Κυπριακό, το 2017. Θα είχαμε καταλήξει, αν δεν είχαν υπάρξει οι άκομφες παρεμβάσεις του τότε ΑΝΥΠΕΞ του Ηνωμένου Βασιλείου που διευκόλυνε την υποχώρηση της τουρκικής πλευράς και αν ο Ν. Αναστασιάδης ήταν στη διάρκεια όλης της διαπραγμάτευσης ο καλός εαυτός του.

Ήμουν ένας Υπουργός Εξωτερικών που δέχθηκε να αναλάβει θέση πολιτική στο συγκεκριμένο Υπουργείο, έπειτα από τρεις αρνήσεις: το 1989, το 1993 και το 2009. Ένιωθα ότι ο Α. Τσίπρας είχε την πολιτική βούληση το 2015, και την είχε τότε, επί πρωθυπουργίας του, να λυθούν τα μεγάλα εθνικά προβλήματα χωρίς υποχωρήσεις σε τρίτους. Να λυθούν με γνώμονα τα στρατηγικά συμφέροντα της χώρας και όχι τις απόψεις των επαγγελματιών της εθνοκαπηλείας και του εθνομηδενισμού. Δεν είμαι επαγγελματίας της πολιτικής. Μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2015 δεν είχα θέσει ούτε μία φορά υποψηφιότητα για Βουλευτής. Ούτε καν στις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 και ας ορκίστηκα αμέσως μετά Υπουργός Εξωτερικών. Ο ίδιος χαρακτηρίζει πάντα τον εαυτό μου ως πολιτικό ον, πολιτικό ζώο, κατά την Αριστοτέλεια γραφή και λόγο. Συμμετέχω ενεργά στην πολιτική ζωή του τόπου από τα μαθητικά μου χρόνια. Στα 13 μου «έφαγα» το πρώτο μου ξύλο ύστερα από μια διαδήλωση συμπαράστασης στον κυπριακό λαό.

Υπουργός δέχτηκα να γίνω, στην τιμητική θέση του ΥΠΕΞ, χάρη στην εμπιστοσύνη που μου έδειξε τότε ο Α. Τσίπρας, με τον οποίο συζητούσα τα της εξωτερικής πολιτικής από το 2010, μετά την εκμέρους του παρουσίαση βιβλίου μου με αυτό το θέμα (Κοτζιάς 2010). Τον είχα σε υψηλή εκτίμηση. Μου έδωσε μια ευκαιρία να ξεδιπλώσω τις γνώσεις που είχα αποκομίσει από την πρακτική, δουλεύοντας για 17 χρόνια στο ΥΠΕΞ, και από την επί 30 χρόνια διδασκαλία διεθνών και ευρωπαϊκών θεμάτων, ιδιαίτερα ζητημάτων εξωτερικής πολιτικής. Και—το σημαντικότερο—από την άνω των 55 ετών συμμετοχή μου στους πολιτικούς αγώνες της Αριστεράς: Αυτός ο συνδυασμός και το γεγονός ότι δεν ένιωσα ποτέ πως χρωστούσα σε κάποιον τρίτο τμήμα των απόψεών μου προς ανταλλαγή με έφεραν στο Υπουργείο.

Το 2015 θέλαμε να βγάλουμε την Ελλάδα από την κρίση. Το Υπουργείο, που το ήξερα καλά, είχε σπουδαία στελέχη και ορισμένα, ευτυχώς λίγα, επίορκα. Ήξερα πώς να δουλέψω μαζί με τα καλά στελέχη

του Υπουργείου. Ήξερα ότι, παρά τις διαφορετικές πολιτικές καταβολές τους, ήθελαν και εκείνοι, όπως και εγώ, να αναστηθεί η χώρα, να γίνει ένας σοβαρός διεθνής παίκτης, να αναβαθμιστεί. Είδαν το σχέδιό μου και η πλειοψηφία αποφάσισε να το στηρίξει. Μετά σχεδόν τέσσερα χρόνια θητείας μου στο Υπουργείο είχαμε συγκροτήσει 17 νέες διεθνείς και περιφερειακές οργανώσεις. Η Ελλάδα είχε αναβαθμίσει τη θέση της στην ΕΕ. Ενίσχυσε τις σχέσεις της με τις δύο κύριες δυνάμεις του 21ου αιώνα, τις ΗΠΑ και τη Λ.Δ. της Κίνας. Σε Βαλκάνια και Ανατολική Μεσόγειο είχε γίνει, σε έναν βαθμό, ο ουσιαστικός ηγέτης. Είχαμε θέσει το Κυπριακό για πρώτη φορά έπειτα από 40 χρόνια στις πραγματικές του βάσεις: ως ένα πρόβλημα κατοχής και προσπάθειας διαμελισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας. Για πρώτη φορά στην ιστορία της, η Ελλάδα κατέθεσε στη διάσκεψη του 2017, στο Κραν-Μοντανά, ολοκληρωμένη πρόταση για την κατάργηση των Εγγυήσεων (που δυστυχώς ήταν προϊόν πρότασης της ελληνικής Δεξιάς, του τότε ΥΠΕΞ, Ευ. Αβέρωφ) και την απομάκρυνση του κατοχικού στρατού. Σε συνδυασμό με ένα Σύμφωνο Φιλίας. Προσπαθήσαμε να λύσουμε τα ιστορικά προβλήματα στις σχέσεις μας με την Αλβανία. Το βαθύ κράτος και στις δύο πλευρές απέτρεψε την οριστική και ολοκληρωτική επίλυσή τους. Και, ασφαλώς, νιώθω περήφανος που επιτέλους θάφτηκαν τα ιερά οστά εκείνων των Ελλήνων ηρώων του Αλβανικού Έπους που έπεσαν σε εδάφη της σημερινής Αλβανίας. Οι ψυχές τους επιτέλους αναπαύτηκαν. Και κάτι πολύ σημαντικό: καταφέραμε να λύσουμε το Μακεδονικό/Ονοματολογικό.

Πώς τα καταφέραμε; Δεν επιτρέψαμε σε κανέναν να αναμειχθεί ή να μας υποδείξει τι να κάνουμε. Το τελευταίο είναι κλασική συνταγή αποτυχίας. Όταν χρειάστηκε, στη διαπραγμάτευση που οδήγησε στη Συμφωνία των Πρεσπών, παραμερίσαμε ακόμα και τον διαμεσολαβητή του ΟΗΕ, που σε άλλες στιγμές βοήθησε πολύ. Οικοδομήσαμε σχέσεις εμπιστοσύνης με την άλλη πλευρά. Πιστεύω, με γνώμονα όλες τις μεγάλες διαπραγματεύσεις που έχω κάνει ή συμμετάσχει από το 1993 μέχρι το 2018, επί 25 χρόνια —και το εξηγώ στο Κεφάλαιο 6 του Πέμπτου Μέρους— ότι οι διαμεσολαβητές πρέπει να περιορίζονται και να αξιοποιούνται παραγωγικά. Όχι να καθοδηγούν εκείνοι. Πολλές φορές η δομή που δημιουργείται με την παρουσία τους, χωρίς να φταίνε εκείνοι, οδηγεί σε αδιέξοδα και σε αποτυχία των διαπραγματεύσεων. Και εξίσου πολλές φορές είναι απαραίτητοι.

1.3. Τα Μέρη του βιβλίου

Οι «απαιτήσεις» της Λογικής της Αύσης και της επιστημονικής της αναπαράστασης όρισαν σε έναν βαθμό και τα Μέρη καθώς και τα Κεφάλαια της παρούσης μελέτης, που στηρίχθηκε στον συνδυασμό θεωρίας και πρακτικής καθώς και αξιοποίησης επιστημονικών συγγραμμάτων και δημόσιων εγγράφων.

Το παρόν βιβλίο για τη Λογική της Αύσης που οδήγησε στη Συμφωνία των Πρεσπών χωρίζεται σε πέντε Μέρη:

Στο Πρώτο Μέρος προσδιορίζεται το πλαίσιο μέσα στο οποίο γεννήθηκε και αποκτά σημασία το πρόβλημα, καθώς και οι στρατηγικές λύσης του. Στο Κεφάλαιο 1 του Πρώτου Μέρους, γίνεται προσπάθεια ταξινόμησης των εν δυνάμει πολιτικών και στρατηγικών της εξωτερικής πολιτικής σε συνάρτηση με το εξεταζόμενο, στο παρόν βιβλίο, πρόβλημα του Ονοματολογικού. Τα προβλήματα που προέκυπταν από την επιδίωξη της τότε ΠΓΔΜ να λέγεται απλά «Δημοκρατία της Μακεδονίας» που για μεγάλο διάστημα συνοδευόταν από έναν, όπως τον ονομάζω, «επιθετικό αλυτρωτισμό». Αντίθετα, η Ελλάδα πίεζε για να μην υπάρχει στο όνομα αυτού του κράτους ο όρος «Μακεδονία» ή παράγωγά του. Και οι δύο πλευρές διεκδικούσαν το μονοπώλιο του όρου και κάθε συμβιβασμός θεωρούνταν ως μια εθνική καταστροφή και προδοσία.⁷ Όπως γράφει ο Θ. Αντόρνο (Adorno 2019: 21), ιδιαίτερα οι ακροδεξιοί, ακόμα από την εποχή του Μεσοπολέμου, στην περίοδο ανόδου τους, θεωρούσαν ότι εξ ορισμού κάθε «συμβιβασμός καθ' αυτό» αποτελεί «ήδη μια μορφή ξεπεσμού».

Στο Κεφάλαιο 2 του Πρώτου Μέρους αναλύεται το ιστορικό του «Μακεδονικού Προβλήματος» και πώς αυτό, από μια διαφορά μεταξύ Γιουγκοσλαβίας (ΟΔΓ) και Βουλγαρίας, μετεξελίχθηκε εντέλει σε μια διαφορά ανάμεσα στην ΟΔΓ και τους Σλαβομακεδόνες με την Ελλάδα. Στο Κεφάλαιο 3 αναλύεται η εν γένει σημασία της γεωπο-

7. Δεν έχει παρά να διαβάσει κανείς τα κείμενα του Α. Σαμαρά για να δει με ποιο ακραίο τρόπο κάθε συμβιβασμός θεωρείται ότι είναι ύποπτος υποχώρησης, αν όχι προδοσίας (βλ., παραδειγματικά, Α. Σαμαράς, ομιλία στη Βουλή στις 24.1.1994: 1.847-9). Αυτό δεν σημαίνει ότι μπορεί να θεωρεί κανείς ως συμβιβασμό τον ενδοτισμό και την άνευ όρων υποχωρητικότητα.

λιτικής (Κοτζιάς 1994), όπως, επίσης, και η γεωπολιτική σημασία του κράτους της Βόρειας Μακεδονίας. Στο Κεφάλαιο 4 αναλύεται πώς η Κομμουνιστική Διεθνής ξεκίνησε να προωθεί την ιδέα ενός «μακεδονικού κράτους» και λίγο αργότερα και ενός «μακεδονικού έθνους». Πώς στην πορεία, αργότερα, γεννήθηκε πράγματι ένα νέο έθνος στην περιοχή, που η ίδια η ταυτότητά του ήταν ταυτόχρονα πρόκληση και αποτέλεσμα αλυτρωτικού σχεδιασμού.

Στο Πρώτο Μέρος, λοιπόν, παρατίθεται το ιστορικό και μεθοδολογικό πλαίσιο πάνω στο οποίο θα γίνονται μετά το 1991 οι διαπραγματεύσεις. Αναλύονται τα γεωπολιτικά συμφέροντα.

Στο Δεύτερο Μέρος ασχολούμαστε με τα τέσσερα βασικά θέματα που καθορίζουν το περιεχόμενο των διαπραγματεύσεων. Το Μέρος αυτό στοχεύει στο να βοηθήσει στην κατανόηση της ίδιας της διαπραγμάτευσης. Οι θεματικές και οι θεωρητικές προσεγγίσεις που μου είναι απαραίτητες προκειμένου να γίνει σε βάθος αντιληπτό το πρόβλημα του «Ονοματολογικού» και τα επιστημονικά μεθοδολογικά ζητήματα που συνδέονται με αυτό. Εξετάζονται τα ζητήματα έθνους και εθνικισμού (εθνικής) ταυτότητας και αναγνώρισης με τη Χεγκελιανή διάσταση του όρου. Της εθνογένεσης, του έθνους, του εθνικισμού και του εθνικού κράτους. Το σύμπλεγμα πάνω στο οποίο διαμορφώνουν οι δύο πλευρές τις απόψεις τους. Κατόπιν, εξετάζονται οι θεωρίες και η πρακτική του αλυτρωτισμού, ειδικότερα του βορειομακεδονικού αλυτρωτισμού. Τέλος, εξετάζονται οι θεωρίες για το όνομα και το περιεχόμενο του Ονοματολογικού Προβλήματος ως ειδικής μετεξέλιξης του Μακεδονικού.

Λαμβάνεται υπόψη για τον καθένα από αυτούς τους όρους (έθνος και εθνικισμός, ταυτότητα - εθνογένεση, εθνική ταυτότητα και αναγνώριση, αλυτρωτισμός, όνομα και ονοματολογία): (α) η διεθνής θεωρητική συζήτηση πάνω σε αυτούς τους όρους-κλειδιά, (β) η σημασία τους για τους Βορειομακεδόνες και την Ελλάδα, την περιοχή της Μακεδονίας και την ιστορία της.

Στο Τρίτο Μέρος αναλύονται οι κατά τη γνώμη μου ιδιαίτερες απαιτήσεις/ιδιαιτέρα εργαλεία σε μια διαπραγμάτευση, ειδικότερα στη διαπραγμάτευση που οδήγησε στη Συμφωνία των Πρεσπών. Αναλύονται ζητήματα που συνδέονται με τον Καντιανό υπερβατικό λόγο και

πρόσταγμα καθώς και η έννοια και λειτουργία της Παρρησίας (από την αρχαία ελληνική τραγωδία μέχρι τον Φουκώ). Παρουσιάζονται αναλυτικότερα οι θεωρίες εμπιστοσύνης και δυσπιστίας (από τον Λούμαν μέχρι τις σύγχρονες μαθηματικές αναπαραστάσεις) και αναδεικνύεται η σημασία που είχαν στην ίδια τη διαπραγματέυση, καθώς και οι έννοιες (κύρια) της υπευθυνότητας και (λιγότερο) της δικαιοσύνης.

Έχοντας αναλύσει το πλαίσιο και τη διαδικασία οικοδόμησης (Πρώτο Μέρος), την εργαλειοθήκη ανάλυσης των διαπραγματεύσεων (Δεύτερο Μέρος), τον αλτρωτισμό και το Ονοματολογικό, τα επιστημονικά εργαλεία και την ιστορική έκφρασή τους (Τρίτο Μέρος), στο Τέταρτο Μέρος αναλύω τις διαπραγματεύσεις που προηγήθηκαν των δικών μου. Στο Μέρος αυτό, στηριγμένος σε ντοκουμέντα, αναλύω τις διαπραγματεύσεις σχεδόν 25 ετών (1991-2015) ανάμεσα στα δύο κράτη, την Ελλάδα και την τότε ΠΓΔΜ. Τα αποτελέσματα είναι με μια έννοια συγκλονιστικά. Αυτές οι διαπραγματεύσεις, πλην σπάνιων εξαιρέσεων, χαρακτηρίζονται από έλλειψη επάρκειας γνώσεων και θάρρους, υποχωρήσεις χωρίς αρχές, προσπάθεια να μη χρεωθεί κανείς τίποτα, συνεχή αδράνεια και μη κατανόηση των αλλαγών στον κόσμο.

Το Πέμπτο και κύριο Μέρος είναι αφιερωμένο στις διαπραγματεύσεις ανάμεσα σε εμένα και τους ΥΠΕΞ της τότε ΠΓΔΜ, κυρίως με τον Δημητρώφ. Οι δυσκολίες, οι καμπές, οι θεματικές, οι αλλαγές που έγιναν και πώς τελικά μπόρεσε να κυριαρχήσει η Λογική της Αύσης. Στο Κεφάλαιο 9, παρουσιάζω συνοπτικά το περιεχόμενο της Συμφωνίας σε σχέση με τα θέματα της διαπραγματέυσης. Το βιβλίο ολοκληρώνεται με το Κεφάλαιο 11, ουσιαστικά τον Επίλογο, για το τι πρέπει να γίνει και τι έγινε μετά την υπογραφή της Συμφωνίας.

Μέσα από τις αναλύσεις, διαμορφώνεται στο Τέταρτο και Πέμπτο Μέρος σειρά θέσεων, όπως ότι η ελληνική πλευρά αγνόησε την εθνογένεση στη σημερινή Βόρεια Μακεδονία, αλλά και τις εξελίξεις που θα προκαλέσει η Συμφωνία των Πρεσπών. Εξηγείται γιατί τα συμφέροντα προηγούνται των γενικών θέσεων και γιατί δεν χρειάζονται μεσολαβητές σε όλη τη διάρκεια, σε κάθε στιγμή, της διαπραγματέυσης. Δύο ακόμα στοιχεία που είχαν αγνοηθεί στο παρελθόν.

Το αποτέλεσμα αυτής της αγνόησης ήταν ότι δεν αντιλήφθηκαν οι κυρίαρχες δυνάμεις στην Ελλάδα τις αλλαγές στη Βόρεια Μακεδονία και κατά προέκταση δεν διαμόρφωσαν ανάλογη πολιτική. Δεν

είδαν έγκαιρα τις μεταβολές στον διεθνή ορίζοντα και την απόκτηση νέων θέσεων της γείτονος στο διεθνές σύστημα. Εγκλωβισμένη η Ελλάδα σε ακινησία και αδράνεια εξωτερικής πολιτικής, έλλειψη γνώσεων και θάρρους, με απούσα την αίσθηση καθήκοντος και υπευθυνότητας προτίμησε, όπως και η σκοπιανή ηγεσία, το παιχνίδι των αδιεξόδων και της ανευθυνότητας, του γνωστού ως «Blame Game» (παίγνιο επίρριψης ευθυνών). Οι κυρίαρχες δυνάμεις και στις δύο πλευρές απέφευγαν να εκφράζουν την αλήθεια στους λαούς τους για το πώς μεταλλασσόταν το πρόβλημα. Κατά κανόνα, δεν έλεγαν καν ότι διεξάγονταν διαπραγματεύσεις και ότι είχαν κάνει κατά καιρούς αποδεκτούς κάκιστους συμβιβασμούς. Όπως καταδεικνύω, άλλα δήλωναν διεθνώς και στις διαπραγματεύσεις και άλλα στη Βουλή και στην κοινή γνώμη. Σε αυτό το πλαίσιο σχεδόν ουδείς πίστευε ότι θα υπήρχε λύση. Όμως εμείς κινηθήκαμε με τη Λογική της Λύσης και καταφέραμε, όπως εξηγώ, να κάνουμε έναν ορθό, έντιμο, καρποφόρο και δημιουργικό συμβιβασμό.